

گزارشی از دوره مطالعات عالی مرکز دانشگاه اروپایی برای مطالعات صلح

اشاره: با توجه به اهمیت آموزش و بازآموزی در سطح بین‌المللی و در جهت تقویت و بهبود مهارت‌های شخصی و بهره‌وری از آن در فعالیتهای آموزشی و تحقیقاتی برای شرکت در دوره مطالعات عالی مرکز دانشگاه اروپایی برای مطالعات صلح اقدام نموده، پس از کسب پذیرش با مأموریت دانشگاهی عازم اطریش شدم. مقاله زیر گزارش مختصری است از اهداف و برنامه‌های این مرکز و آنچه در دوره بهار ۱۹۹۶ گذشت.

در سال ۱۹۸۸ نمایندگان ۴۰ سازمان غیردولتی مانند دانشگاهها، مؤسسات پژوهشی صلح، کمیسیونهای ملی یونسکو از اروپا، امریکا و کانادا مرکز دانشگاه اروپایی برای مطالعات صلح^۱ را در چارچوب طرح صلح اشلاینینگ (۱) تأسیس کردند. طرح این مرکز را مؤسسه پژوهش در زمینه صلح یونسکو به اجرا درآورده است. منظور اصلی از تأسیس این مرکز برای آموزش و پژوهش در زمینه صلح را می‌توان چنین بیان نمود:

۱. گسترش ایده صلح با عنایت به فلسفه یونسکو،
۲. اعطای کمک و حمایت از فعالیتهای علمی و آموزشی برای برقراری صلح در اروپا،
۳. گسترش و پیشبرد سیاست جهانی مبتنی بر توسعه پایدار، مسئولیت مشترک و امنیت

* استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

زیست محیطی،

۴. مشارکت در توسعه فرهنگ جهانی صلح، و

۵. آموزش و بهبود تواناییهای فردی در برقراری صلح و حل تعارض

مرکز دانشگاه اروپایی برای مطالعات صلح یک سازمان غیردولتی بین‌المللی است که در چارچوب اساسنامه یونسکو فعالیت می‌کند. این مرکز طبق قوانین دولت اطریش مجتمعی غیرانتفاعی است. اعضای اصلی این مرکز دانشگاهها، کمیسیونهای ملی یونسکو و نهادهای مطالعات صلح هستند که از فعالیتهای آموزشی و پژوهشی آن حمایت می‌کنند و سعی در بهبود وضعیت آن در چارچوب ارائه برنامه‌های آموزشی در سطوح عالی دارند. مرکز، برنامه‌های عالی مطالعات صلح را به صورت آموزش علمی و حرفه‌ای در زمینه‌های بین‌رشته‌ای مطالعات صلح ارائه می‌کند و هدف آن است که شرکت‌کنندگان در دوره‌های آموزشی آن بتوانند صلاحیتهای خاص علمی را در زمینه صلح، امنیت و توسعه به دست آورند؛ تواناییها و مهارتهای علمی آنها برای حل و فصل مسالمت‌آمیز تعارضات تقویت گردد؛ زمینه‌هایی برای بهبود توسعه فردی آنها با استفاده از تبادل تجربیات با افرادی از فرهنگهای متفاوت فراهم آید؛ و نیز محیطی مهیا شود که بتوانند بررسی جامعی از مشکلات فراروی جهان و راه‌حلهای بالقوه آن به عمل آورند.

برنامه مطالعات صلح از نظر استادان و شرکت‌کنندگان فراملی است. هر دو گروه از کشورها و قاره‌های مختلف گرد هم می‌آیند و جمع آنها تنوعی از جوامع و فرهنگها پدید می‌آورد. در این برنامه در کل ۶۰ کلاس با عناوین و محتوای متفاوت درباره صلح، توسعه، حل تعارضات، آموزش برای صلح، فرهنگ صلح، حقوق بشر، دمکراسی و... وجود دارد که به تناوب در دوره‌های مختلفی که در بهار و پاییز هر سال برگزار می‌شود ارائه می‌گردند. با وجود اینکه دوره‌ها در سطح جهانی طرح‌ریزی شده‌اند، لیکن تأکید خاصی بر کشورهای در حال توسعه، اروپای مرکزی و شرقی، کشورهای مشترک‌المنافع و منطقه مدیترانه وجود دارد. همچنین مسائلی مانند نقش زنان، بازیگران غیردولتی، جنبش‌های اجتماعی در برنامه‌های آموزشی از اهمیتی ویژه برخوردارند. به طور کلی برنامه را می‌توان در ۵ عنوان خلاصه کرد: ۱. برقراری صلح و حل تعارض (نظری و عملی)، ۲. صلح و توسعه، ۳. صلح و فرهنگ، ۴. ایجاد صلح و همکاری بین‌المللی و ۵. وحدت اروپایی و جهانی.

استادان، که معمولاً از ۲۵ کشور جهان دعوت می‌شوند، دیدگاهها و تخصص‌های گوناگونی دارند. بدین ترتیب، آموزش فراملی و فرارشته‌ای است. برنامه آموزشی شامل طرح مطالب، کارهای تحقیقاتی گروهی، بحث و تبادل نظر، آموزش عملی در زمینه حل خشونت و تعارض، سفرهای مطالعاتی و کلاسهای زبان است.

کل برنامه ۱۲ هفته است. در طول دوره نیز کارگاههای آموزشی ویژه درباره تجزیه و تحلیل تعارض، حل تعارض و ارائه الگوهای توسعه برگزار می‌شود.

در حال حاضر این مرکز دارای دو شاخه دیگر، یکی در اسپانیا و دیگری در ایرلند، است که برنامه‌ریزی اصلی آنها از اشلائی‌نگ انجام می‌شود.

در دوره بهار ۱۹۹۶، ۳۶ نفر از کشورهای آلمان، اریتره، اطریش، اوگاندا، ایالات متحده آمریکا، ایران، برزیل، پاکستان، تانزانیا، چین، دانمارک، دماغه سبز، روسیه، کرواسی، نیجریه، نیکاراگوئه و هندوستان شرکت کردند. زمینه‌های تحصیلی و مشاغل شرکت‌کنندگان مرتبط با مطالعات صلح بود.

معمولاً هر دوره به چهار مقطع زمانی ۳ هفته‌ای تقسیم می‌شود. در مقطع اول کلاس صلح و توسعه به‌عنوان پایه‌ای برای مطالعات بعدی شرکت‌کنندگان ارائه می‌شود. در مقطع بعد کلاسهای مختلفی وجود دارد که هر نفر با توجه به علاقه خود می‌تواند در آنها شرکت نماید.

معمولاً در کلاسها چند نفر استاد تدریس می‌کنند؛ به‌عنوان مثال، در کلاس صلح و توسعه چهار نفر استاد از کشورهای انگلستان^۱ سوئد^۲ و دانمارک^۳ تدریس کردند. قبل از شروع کلاس مجموعه مطالبی برای مطالعه در اختیار نهاده شد تا شرکت‌کنندگان برای بحث و تبادل نظر در کلاس آماده باشند. محور مطالب ارائه شده صلح و توسعه در ادبیات معاصر، دولت ملی، نظامی شدن، اهمیت قوم‌گرایی در جهان معاصر، جامعه مدنی جهانی، سازمانهای غیردولتی، وضعیت زنان، نقش سازمان ملل متحد و اقتصاد بازار بود. طرح دیدگاههای متفاوت و ارائه

1. Paul Rogers, University of Bradford, U.K., and Arthur Lipow, University of London, U.K.

2. Svante Karlsson, University of Goteburg, Sweden

3. Hakan Wiberg, Center for Peace and Conflict Research, Copenhagen

تجارب مختلف شرکت‌کنندگان درباره این موضوعات بسیار جالب توجه و آموزنده بود. در این کلاس میزگردی درباره نقش زنان در توسعه برگزار شد و نگارنده درباره وضعیت زنان در جمهوری اسلامی ایران مطالبی بیان کرد که محور اصلی آن پاسخگویی به دو سؤال زیر بود:

۱. چرا زنان در انقلاب اسلامی ایران در سطح وسیع شرکت کردند؟

۲. انقلاب ایران چه دستاوردهایی برای زنان داشته است؟

نگارنده، علاوه بر شرکت در این میزگرد، مقاله‌ای کوتاه با عنوان «اثر جنگ ایران و عراق بر صلح بین‌المللی و توسعه ایران» ارائه کرد.

در مقطع دوم، به انتخاب خود، در کلاس حقوق بشردوستانه بین‌المللی شرکت کردم. استاد این کلاس خانم فرانسو همپسون^۱ از دانشگاه اسکس انگلستان بود که از سرشناسان رشته حقوق بشردوستانه و از اعضای مرکز حقوق بشر استراسبورگ فرانسه است. عمده مباحث مطرح شده درباره حقوق جنگ، ماهیت منازعات داخلی و بین‌المللی، کنوانسیونهای ژنو (۱۹۴۹)، پروتکل‌های الحاقی به کنوانسیونهای ژنو (۱۹۷۷)، وضعیت افراد تحت حمایت، پناهندگان، اسراء، نقش کمیته صلیب سرخ بین‌المللی و وظایف بشردوستانه نیروهای پاسدار صلح سازمان ملل متحد بود. نگارنده مقاله‌ای با عنوان «وضعیت اسراء در جنگ ایران و عراق» در این کلاس ارائه کرد.

در یکی از تعطیلات آخر هفته یک کارگاه آموزشی از طرف مرکز ارتباطات غیرخشونت‌آمیز^۲ (مستقر در سوئیس) برگزار شد. مارشال روزنبرگ^۳ استاد آن با استفاده از الگوهای رفتار، صحبت و شیوه تفکر مسالمت‌آمیز مطالبی بیان نمود. وی از عروسک‌های دو حیوان زرافه و روباه (زرافه؛ مسالمت‌جو و روباه؛ مسئله‌آفرین) و شخصیت آنها استفاده کرد و به ارائه نحوه ارتباطات مسالمت‌آمیز در کلیه سطوح خانوادگی، اجتماعی، ملی و بین‌المللی پرداخت. در طول کارگاه نیز به صورت گروهی برای استفاده عملی از الگوهای ارائه شده تمرینهایی انجام شد.

در یک ارزیابی کلی می‌توان گفت که تشکیل دانشگاه اروپایی برای مطالعات صلح اقدامی

1. Francios Hampson, University of Essex, U.K.

2. Non-violence Communications

3. Marshal Rosenberg

نیکوست و دست‌اندرکاران آن در جست‌وجوی ارائه برنامه‌ای با کیفیت مطلوب هستند. حال اینکه تا چه حد ایده آنها در جهانی پر از آشوب و تعارضات اساسی از یکسو درون برخی از جوامع و از سوی دیگر میان کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه می‌تواند جامه عمل بپوشد پرسشی است قابل تأمل؛ به‌ویژه آنکه در تعریفی که دانشگاه از صلح ارائه می‌کند، صلح فقدان خشونت میان دولتها نیست، بلکه استقرار صلح نیازمند عدالت اجتماعی، کاهش فاصله میان فقیر و غنی، توسعه و آزادی است.

یادداشتها

۱. برای اطلاع از طرح صلح اشلاینینگ نگاه کنید به: نسرین مصفا، «طرح صلح اشلاینینگ»، مجله سیاست خارجی، سال هفتم، ش ۴ (زمستان ۱۳۷۲)، صص ۱۰۰۴-۹۹۷.